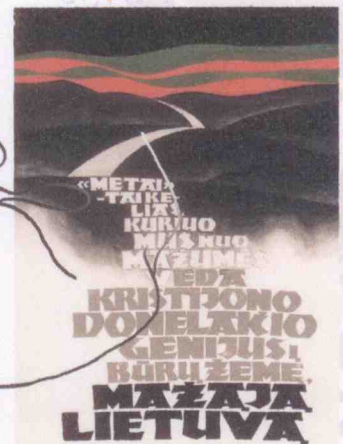
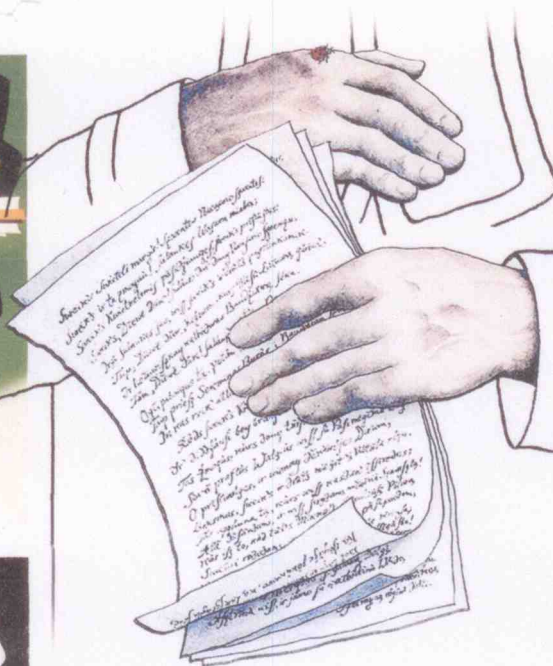

DONELAIČIO ŽEMĖ

LEIDŽIA
KRISTIJONO DONELAIČIO
DRAUGIJA
Laikraštis įsteigtas 1992 m.

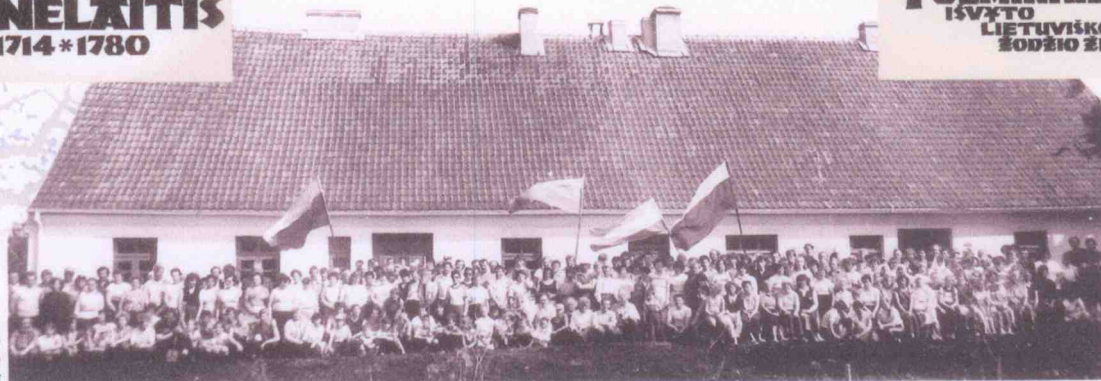
2013 m.
II pusmetis
Nr. 2-3 (210-211)

Kristijonas Donelaitis 1714 - 2014

Do-ne-lai-tis!
Klausykit, skamba kaip varpas.
Done-laitis!
Klausykit, skamba kaip kardas.
Donelaitis!
Klausykit, skamba kaip arklas.

Justinas Marcinkevičius

Stepono
Lukoševičiaus
plakatai

Sauliaus
Karklio
nuotrauka

„Alko“ klubo talkininkai Tolminkiemyje prie Kristijono Donelaičio klebonijos, kurioje gyvendamas poetas sukūrė „Metus“. 1989 m. pavasaris

Istorijos paradoksai ir paralelės

Jaltoje 1945 metais Lietuvą kartu su Latvija ir Estija Vakarų antihitlerinė koalicija paliko bolševikinės Rusijos, tuomet besivadavusios Sovietų Sąjunga, valiai. Daugiau nei pusę amžiaus trukusį vergovę Baltijos šalis padarė sunkiai sveiku protu suvokiama dvasinę ir materialinę žalą.

Jaltoje, toje pačioje Jaltoje!, 2013 metais Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujant Lietuvai, **buvusiai bolševikinės Rusijos aukai**, čia vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Ukraina besikeičiančiame pasaulyje“ skatinama buvusios sovietinės Rusijos imperijos dezintegracija – koks istorijos paradoksas! Joje Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, kaip ES Tarybai pirmininkaujantis valstybės vadovė, sakė, jog šios konferencijos tikslas – padėti Ukrainai tapti modernia, teisine, demokratiška ir ekonomiškai stipria valstybe.

Šiandien Ukraina – visų europiečių, kuriems rūpi mūsų žemyno saugumas ir klestėjimas, dėmesio centre, – kalbėjo Prezidentė. Svarbu, kad Europa šiandien yra ir Ukrainos politikos centre. Lieka tik įtvirtinti abiejų pusių išreikštą politinę valią ir praktiškai parodyti, kad Ukraina pasirengusi mąstyti, veikti ir jaustis europietiška. Europa – tai laisva valia, o ne prievolė ar bauginimas. Ukraina – jos žmonės ir vadovai – patys turi apsispręsti būti ar nebūti Europos Sąjungoje. Ukraina per didelę, per stipri ir per svarbi, kad leistų kitiems spręsti savo likimą.

Per Lietuvos televiziją kalbėjęs (2013-10-18) Europos Parlamento narys Leonidas Donskis pabrėžė, kad alternatyvus Europos Sąjungai – demokratiškų valstybių bendruomenė – nėra. Rusijos kuriamą erdvę – tai Šalčio karo laikais atsiuodanti erdvė.

Europos Sąjungoje įteisintos 24 oficialios kalbos, tarp jų ir lietuvių. Nors ES sudaro 28 valstybės, kai kuriomis kalbomis kalbama daugiau negu vienoje ES šalyje narėje. Tai rodo pagarbą tautų siekiui išlaikyti savo identiteta. Europos Taryboje ir Parlamente jo nariai kalba savomis kalbomis, kurios vertinamos ir kitas kalbas. Be to, kiekvienos ES šalies gyventojai internetu gali savo gimtąja kalba klausytis, kas vyksta Europos Parlamente.

Ir vėl negali neprisiminti sovietinių „internacionalistų“ laikų, kai „didžiojo brolio“ – rusų kalba buvo pirmas kaip privaloma „tarpnacionalinė bendravimo kalba“. Net dėl propagandos sumetimų aukščiausiajame sovietų Kremliuje „internacionalistai“ sovietinių respublikų deputatams nesudarė sąlygų kalbėti savosiomis kalbomis. Savaimė suprantama, kodėl: juk sovietijoje rusų kalba buvo labai svarbus pavergtųjų tautų rusinimo instrumentas.

Š. m. rugsėjo 26 d. Lietuvoje, pirmininkaujant Europos Tarybai, pažymėta Europos kalbų diena. Seime vykusioje konferencijoje Europos Komisijos vertimo žodžiu generalinis direktorius Marco Bene-

detti paragino Lietuvos atstovus kalbėti savo kalba – „tai geriausias kelias jos plėtrai ir geriausias būdas komunikacijai“, – sakė generalinis direktorius.

Lietuva 2013-10-17 išrinkta į Jungtinių Tautų Saugumo Tarybą, kuriai pagal tarptautinę teisę tenka pagrindinė atsakomybė už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą pasaulyje. Tai istorinė akimirka!

Lietuvos išrinkimas į Jungtinių Tautų Saugumo Tarybą rodo tarptautinės bendrijos pasitikėjimą Lietuvos diplomatija. Lietuvos diplomatomams pirmiesiems iš Baltijos šalių pavedamos svarbios diplomatinės pareigos, o pirmininkavimas Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijai bei Europos Sąjungos Tarybai sulaukė gerų vertinimų. Užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius tai įvertino kaip didžiulį Lietuvos sėkmę ir reikšmingą užsienio politikos pasiekimą.

Tokia tad mūsų geopolitinė padėtis – šalia turime didžiulę „mielaširdingą“ kaimynę. Nesigilindami į ilgaamžę istorinę patirtį – kirilicos „dovana“, lietuviškos spaudos, švietimo ir kultūros draudimą, okupacijas, tremtis į Sibirą bei Laptevų jūros pakrantę, tarpukaryje išsiugdytos inteligentijos žūtį, sovietmečio sultuosintą visuomenės mentalitetą ir t.t. – „pasidžiaukime“ nūdienos kaimynės „dovanomis“, kurių pagausėjo Lietuvai pradėjus pirmininkauti Europos Tarybai, ypač ėmusiai aktyviai įgyvendinti Rytų partnerystės programą. Tiesa, jos „minkštos“, bet ekonominė ir politinė žala akivaizdi. Tai trukdymai vežėjams ir brangiausiai Europoje jos parduodamų dujų mums tiekimo pervaldymui, pieno produktų importo stabdymai, karinių puolimų manevrų pasienyje rengimai, Sausio 13-osios aukų per TV niekinimai, šiandieninės Kremliaus valdžios imperinių siekių marginalizavimas išsakymai ir kt. Jei pavyks bent dalinai įgyvendinti minėtą Rytų partnerystės programą, sulauksime ir „kietų dovanėlių“. Jeigu nepriklausytume NATO ir ES, seniai su mumis būtų pasielgta kaip su Gruzija.

Kol neišsilyginsime vergo mentaliteto, „mielaširdingoji“ kaimynė su mumis nebendradarbiaus kaip lygus su lygiu.

Ukraina kol kas neištrūko iš Rusijos įtakos – 2013 m. lapkričio 28-29 dienomis Vilniuje vykusioje Europos Sąjungos Rytų partnerystės forumo Ukrainai nepasirašė Europos Sąjungos asociacijos sutarties, tuo pristabdydamas savo šalies europėjimą. Lietuvos Prezidentė D. Grybauskaitė Ukrainos vadovybę pasirinkimo įvertino kaip keletą, kuris veda į niekur.

Pasak europarlamentaro Leonido Donosko, Lietuva, pirmininkaujama Europos Tarybai, atvėrė akis Europos Sąjungos šalims.

2013 m. birželis-lapkritis
Steponas Lukoševičius

2014 m. sausio 1 d. sukanka 300 metų, kai Karaliaučiaus krašte – Mažojoje Lietuvoje, Lazdynėliuose, gimė lietuvių grožinės literatūros pradininkas, pasaulinio garso rašytojas, poetas „Metai“ kūrėjas Kristijonas Donelaitis.

Laiko liko mažai, o darbų daug

Dr. Napalys Kitkauskas

Kristijono Donelaičio jubiliejiniai metai jau čia pat – liko kelios dienos, o neatliktų darbų daugybė. Džiugiai žinia bent iš Paryžiaus – čia vykusioje UNESCO Generalinėje konferencijoje K. Donelaičio 300-ąsias gimimo metines nutarta paminėti pasauliniu mastu. Todėl labai svarbu, kad ši iškilė sukaktis būtų tinkamai paminėta Lietuvoje ir šiuo metu už mūsų valstybės ribų esančioje jo gimtinėje, Mažojoje Lietuvoje – Tolminkiemyje ir Lazdynėliuose.

Pradžią jau padaryta. Š. m. spalio viduryje Panevėžio 5-osios gimnazijos skvere Kristijonui Donelaičiui atidengtas skulptoriaus Alvydo Pajuodžio iš akmens sukurtas atminimo ženklas – žemės instaliacija, o lapkričio pabaigoje Marijampolėje, priešais liuteronų evangelikų bažnyčią atidengtas ir pašventintas Poeto skulptūrinis biustas (autorius Zigmas Buterleivičius). Svarbu pažymėti, kad paminklą inicijavo ir jo statybai lėšas surinko Marijampolės K. Donelaičio draugijos nariai.

Įpusėjus metams ir Vyriausybės sudarė darbo grupę koordinuoti Poeto jubiliejaus minėjimo 2013-2014 metų priemonių plano įgyvendinimą. Reikia pastebėti, kad Kristijono Donelaičio draugijos iniciatyva dar prieš penkerius metus sudarytas būsimų darbų planas, programa, tačiau dėl kilusios krizės liko gulėti aukštų pareigūnų stalčiuose.

Tačiau kas daroma už Lietuvos ribų? Nors mums brangios vietos – Poeto gimtinė Lazdynėliai ir Tolminkiemis – vos už 15-20 km į vakarus nuo Lietuvos, bet skiria Rusijos siena. Dėl to pernai K. Donelaičio muziejų Tolminkiemyje ap-

lankė vos keli šimtai lietuvių. Reikia tikėtis, kad bent jubiliejiniais 2014 metais bus susitarta dėl palengvinto įvažiavimo į Karaliaučiaus/Kaliningrado sritį, ypač dėl to, kad Poeto gimtadienis bus minimas tarptautiniu mastu. Negi jo tėvynainiai bus atskirti nuo jų širdžiai brangių ir šventų vietų?

O Tolminkiemyje didžioji dalis atliktų darbų – ne Lietuvos valioje. Tenka pripažinti, kad didieji planuoti bažnyčios ir klebonijos atnaujinimo bei dažymo darbai, apie kuriuos, kaip rusų pusės įsipareigojimus, prieš pusmetį rašė DŽ, taip ir liko nepadaryti. Neatlikti ir kiti jų prisiimti darbai: bažnyčios grindyse neįrengta šildymo įranga, neatnaujintas bokštas ir neperdengtas kokybiškoms čerpėmis klebonijos stogas. Bent gerai, kad „nemodernizuota“ klebonijos autentiška pastogė. Girdėti, jog kaliningradiečiams dar nepradėjus darbų, atsirado finansinių nesklaidumų.

Tiesa, K. Donelaičio palikimo susidomėjo ir centrinė Rusijos valdžia: juk pasaulinio garso poetas gyvenęs jos dabartinėje teritorijoje! Ketina atvažiuoti su savo pasiūlymais, kaip atnaujinti K. Donelaičio muziejų, gal ir sumoderninti? Su jais, matyt, teks bendradarbiauti, susipažinti su jų siūlymais, derinti juos. Kaliningrado muziejiniukai pagrindines jubiliejaus iškilmes žadė dar surengti 2014 m. rudenį, todėl, reikia tikėtis, dar suspės šį tą padaryti.

Sėkmingiau vyksta muziejaus ekspozicijos – turinio ir stendų – atnaujinimo darbai, kurie bendru susitarimu yra pavesti Lietuvos nacionaliniam muziejui (direktorė Birutė Kulnytė). Taip pat norima

Kristijonas Donelaitis
1714 - 2014

pabaigti ir ekspozicijos, atspindinčios Poeto laikus, komplektavimą klebonijoje. Apie tai, kokie baldai jau pagaminti ir eksponuojami, daug kartų rašyta DŽ, todėl nebekartosiu. Už šiais metais gautas lėšas jau sumeistruta dar viena spinta ir skrynia bei lova su baldakimu, tebegaminamos kelios kėdės, suolai. Kitiems metams liks padaryti tik dvejų durų spinta. Baldus gamina Dailės akademijos bandininkystės skyriaus darbininkas Ramūnas Balsevičius.

Apskritai žiūrint iš laiko perspektyvos, reikia pasidžiaugti, kad K. Donelaičio bažnyčia ir klebonija suspėta atkurti bei memorialo teritoriją sutvarkyti per praėjusį 50 metų laikotarpį nuo Poeto gimimo 250 metų sukakties paminėjimo 1964 m.

Pastaruoju metu Lazdynėlių ažuolyną dažniau aplanko marijampoliečiai, talkų metu – Poeto gerbėjai iš Šiaulių, Panevėžio, Klaipėdos. Neseniai aplinkos tvarkymui finansinės paramos skyrė Krašto apsaugos ministerija. Iš 275 pasodintų ažuoliukų prigijo ir gražiai išaugo per 200. Atnešančių metų pavasarį vietoje neprijusiųjų reikės pasodinti naujų. Savo paslaugas siūlo „Žaliuojanti Vilnija“ (vadovas Antanas Stakvilevičius). Lazdynėlių ažuolų parkas užima 4,5 ha plotą, kurio ribas dabar tikslina Gumbinės/Gusevo rajono pareigūnai.

Tolminkiemio muziejaus aplinkos būklė neseniai įvertino ten apsilankęs kraštovaizdžio architektas Regimantas Pilkauskas. Dailininkas Petras Repšys galvoja, ką prasminga sukurti K. Donelaičio kriptotos vestibulio nišai.

Vartai į Donelaičio metus atverti

Leonas Stepanauskas, Berlynas

Vokietijoje, kur baltistikos mokslui jau keletą šimtmečių suteikiama nemaža vietos, lietuvių grožinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio 300-ajam gimtadieniui taip pat pasiruosta. „Į jubiliejinis Donelaičio metus ir mes vartus atveriamė!“, – kalbėjo mokslininkų baltistų bei šia tema besidominčių kultūros veikėjų susivienijimo *Baltistenkreis zu Berlin* pirmininkas prof. R. Eckertas dar lapkričio mėn. 22 dieną Humboldt universitete, *Unter den Linden* gatvėje Berlyne, atidarydamas 114-ą susivienijimo konferenciją.

Savaimė suprantama, kad pirmiausia pasidžiaugta, jog toliau eina nemažai kelių vertybių (tai mokslininkų, tai poetų) pramintu keliu – mėginama vis geriau vokiečių kalba lietuvių būrų poeto svarbiausią kūrinių poemą „Metai“ priartinti prie skaitytojo. Turint galvoje ne vien dabarties kalbos reikalavimus.

Naujasis K. Donelaičio „Metų“ vertimas į vokiečių kalbą dar neatsirado knygų lentynose ar elektroniniuose puslapiuose. Užtat jis jau teigiamai įvertintas pačių baltistų ir jau atiduotas į lektorių (taip vokiečių leidyklose tituluojami redaktoriai) rankas. Gi poeto vertėjų atradimas – irgi pačių baltistų nuopelnas. Tarp jų mokslinėse konferencijose atsirado kolega, kuris savo referatose pateikdavo įdomių minčių apie K. Donelaičio kūrybos ištakas bei vis cituodavo „Metus“, jam, esą, atskleidžiančius nemažą ir paties būrų poeto gyvenimo paslapčių. Pamažu apsižiūrėta, kad nemažos „citatos“ paimtos ne iš ankstesniųjų vertimų, o yra paties referento triušas. Kelias į padaršinimą imtis viso darbo jau nebuvo ilgas...

Naujovė nebuvo ir naujojo poemos „Metai“ vertėjo, – čia kalbama apie ilgus metus kaip ir Done-

laitis evangelikų liuteronų bažnyčios tarnystei atidavusių poetą ir kalbininką Gotfriedą Schneiderį, – panašumai su tolminkiemiečio gyvenimu. Tai smalsus ir gabus žmogus, išmokęs ir lietuvių kalbą. Idomu, kad naujasis Donelaičio vertėjas susipažinęs ir su Lietuvos studentais. G. Schneideris, kaip svečias docentas, kaletą metų Klaipėdos universitete dėstė graikų ir hebrajų kalbas.

Prie „vartų į Donelaičio metus“ atvėrimo konferencijoje prisidėjo ir moksliniam baltistų susivienijime įkurtos Donelaičio komisijos pateiktos žinios apie donelaitiką baltų tautų žemėse. Štai sužinota aktualija, kad tuo pačiu laiku, tą pačią lapkričio 22 dieną, mieste ant Šešupės krantų, Marijampolėje, atidengiamas ir pašventinamas K. Donelaičio paminklas.

Nukelta | 6 psl.

¡Si! – tarė Pričkus

Kristijonas Donelaitis
1714 – 2014

Šiais metais Ispanijos leidykla „Renacimiento“ išleido K. Donelaičio „Metų“ vertimą į ispanų kalbą. Knaga įtraukta į „Pasaulinės poezijos“ seriją kartu su Williama Shakespeare'o, Charles'o Baudelaire'o, Rudyardo Kiplingo ir kitų žymių rašytojų kūrybais. Poemą į ispanų kalbą išvertė Vilniaus universiteto docentė ir vertėja Carmen Caro Dugo, jau dvylika metų Užsienio kalbų instituto Romanų kalbų katedroje dėstanti ispanų kalbą bei vertimą. Su ja susitikome vienoje Vilniaus, kuriame vertėja gyvena jau šešiolika metų, kavinių pasikalbėti apie nuveiktą darbą.

Kas Jus paskatino imtis K. Donelaičio „Metų“ vertimo?

Vertimo imtis paskatino Vilniaus universiteto lietuvių literatūros katedros vedėja prof. D. Pociūtė-Abukevičienė prieš ketverius metus. Artėjant Kristijono Donelaičio 300 metų jubiliejui, ketinta „Metus“ versti į Europos kalbas, kuriomis šis kūrinys neįleistas. Man pasiūlė pabandyti. Iš pradžių šiek tiek išsigandau, nes poemą buvau skaičiusi prieš dešimt metų. Nors tada net lankiau prof. A. Jovaišos paskaitas apie Mažąją Lietuvą ir jos kūrėjus, bet teksto prisijaukinti nepavyko. Visgi iškart neatsisakiau, sutikau pabandyti, paeksperimentuoti. Pradžios vertimai man iš karto be galo patiko, nes labiau įsigilinau į tekstą ir giliau supratau, nei paviršutiniškai skaitydama. Beje, man buvo sakę, kad „Metai“ išverstį į prancūzų kalbą. Apsidžiaugiau, nes labiausiai bijojau retų žodžių, kurių niekur negalėjusi susirasti, nes išsmaus lietuvių–ispanų kalbų žodyno nėra. Todėl pamaniau, jei atsiras kokias kliūtis, galėsiu pasitikrinti prancūziškame vertime. Bet paaiškėjo, kad išverstos tik kelios ištraukos iš „Rudens gėrybių“. Pagalvojau, gal taip ir geriau. Galėsiu pasinaudoti bent dviem „Metų“ vertimais į anglų kalbą ir kaip nors susiklausyti. Svarbiausia, kad be galo patiko tekstas ir jo ritmas. Nusprendžiau bandyti.

Kaip vyko pats vertimo procesas?

Vertimui turėjau kiek daugiau nei trejus metus. Labai norėjau darbą baigti iki jubiliejinių 2014-ųjų metų. Juk šventiniai renginiai turės prasidėti nuo sausio pirmosios, tad reikės ir knygos. Versdavau tik turėdama ramybę, nes man reikėdavo susikaupti. Vienu metu vertimas man buvo sėkmadienio poilsis.

Jūs vertėte proza, o suėliavo poetė, literatūros mokslių daktarė Ročia Arana. Kaip jūs bendravote?

Nuolat palaikėme ryšį, bendravome elektroniniu paštu. Pradžiai buvo sunki. Nusprendžiau jai „Pavasario linksmybes“ ir paprašiau pabandyti paeiliuoti, pažiūrėti kaip skamba, suteikti ritmą. Tekstas poetei labai patiko, tačiau ji eiliavo labai laisvai. Kai atsiumtė, pamaciau, kad vertime daugiau eilučių nei originale. Teko dar kartą viską tikrinti. Pasakiau, kad reikia paisyti eilučių skaičių. Pati išskyrė pastraipą, kad būtų aiškiau. Be to, ji neįgalingai praleisdavo mano taip sunkiai surinktus žodžius. Tie žodžiai man buvo brangūs, taip sunkiai ieškoti. Vieną žodį surado mano pusbrolis, kita mano tėtis. Nebuvau pasirošiusi jų paaukoti. Bet suėliavus pirmąją dalį, darbas ejo sklandžiau. Be to, prieš pradėdama „Vasaros darbus“, „Pavasario linksmybes“ nusiūniau specialistui iš Ispanijos įvertinti ritmą ir skambėjimą. Juk pati nesu poezijos ar ritmikos specialistė. Jis pasakė, kad darbas puikus ir galime dirbti be jo patarimo. To aš bijojau! Man buvo svarbu, kad kažkas įvertintų suėliuoto teksto ritmą. Tiesa, kreipėmės į dar vieną ekspertą. Taigi be manęs prieš šio teksto dirbo dar trys žmonės.

Užsiminėte apie ritmiką. Vertimui pasirinkote ne hegzametą. Kodėl?

Kaip sakiau, pradėjusi versti aš neėliavau. Kiek vėliau pasitariau su dviem specialistais Ispanijoje. Pateikiau pavyzdžių, kaip hegzametro skamba lietuvių kalba. Pagrindinis konsultantas buvo ispanų metrikos žodyno autorius, dirbantis Madrido universitete. Jis patarė geriau nesirinkti hegzametro. Lietuvių kalbai toks ritmas palankus, nes yra ir ilgųjų, ir trumpųjų balsių, kalba lengvai prisitaiko prie hegzametro. O ispanų kalboje balsių ilgis nesiskiria, tad reikėtų dirbtinai ieškoti ilgų ir trumpų skiemenų arba pasinaudoti dvibalsiais. Būtų labai sudėtinga, skambėtų nenatūraliai. Ispanų literatūroje hegzametro naudotas tik verčiant graikų ir lotynų tekstus. Labai mažai poetų yra bandę juo eiluoti. Turime tik eksperimentinių pavyzdžių. Paprastai poetai rinkdavosi kitą ritmą: 14 skiemenų aleksandriną arba 11 skiemenų ritmą. Mes taip ir padarėme.

Papasakokite apie pačią kalbą. Ar ispaniškai irgi kūrėte senovinių kalbėjimą, ar priartinote tekstą prie šiuolaikinės kalbos?

Pasitarus su vertėjais supratau, kad dirbtinai archaiškai rašyti nereikia, tačiau nenorėjau ir anachronizmo. Bandžiau vartoti žodžius, kurie suprantami dabar, bet buvo vartoti ir aštuonioliktame amžiuje, kad dabartiniam skaitytojui nebūtų pernelyg sunku suprasti. Žinoma, yra žodžių ar posakių, kuriuos skaitytojas supras, nors tikriausiai jų nevertu. Tarkim, tokių posakių, kaip „skaltinų nugarą“, kad ispaniškai skambėtų vaizdingai, ieškojau skaitydama „Don Kichotą“.

Kur dar ieškojote retų ir nežinomų žodžių?

Donelaičio kalba – labai gyva. Daugybės žodžių ir posakių nerasi jokiam žodyne. Stengiausi ją perteikti ir versdama nuolat skaičiau. Daugiausiai krintama proza; į šiuolaikinę, ir „Don Kichotą“. Ji skaitau beveik visą laiką dėl ypač gyvos kalbos ir buvo tokių

K. Donelaičio „Metų“ vertėja Carmen Caro Dugo ir vertėja Nomeda Lukoševičienė Literatūratūroje, papuoštoje rašytojų, susijusių su Lietuva, meninėmis lentelėmis – plaketėmis

Gintautės Arlauskaitės nuotrauka

atvejų, kad nežinomą žodį rasdavau visai netylia. Susidariau sąrašą žodžių, kurie atrodė panaudojami. Kitaip tariant, vertimas vyko mintyse nuolat, net nesėdint prie teksto. Jei neradavau žodžio ar išraiškos būdo, regis, apie tai nemąščiau, bet net einant reikiamas žodis staiga imdavo iš išnirdavo – pasamone dirba visą laiką.

Minėjote, kad į žodžių paiešką įsitraukė ir giminaičiai?

Mano tėvai yra ūkininkai, apelsinų augintojai. Jiems buvo miela, kad mane domino tokie dalykai. Paprastai apie žemę ir rakančius aš neklaušinėju, bet šiuokart man buvo svarbu susirasti tinkamą žodį. Jie galėjo pasakyti, kaip būdavo vadinamas vienas ar kitas daiktas, reiškinys. Pavyzdžiui, tėtis pasakė, kaip vadinami skirtingų spalvų galvijai. Niekada nebuvau girdėjusi. Tėvai tuomet net nesuprato, ką aš ten darau, bet labai norėjo padėti ir įsitraukė į tą darbą.

Kaip vertėte atsispindint realijos, tokias kaip „būras“, „lietuvininkas“, kurios ispanų skaitytojui nėra savaime suprantamos?

Tačiau įvairius sprendimus. Pavyzdžiui, „būro“ negalėjau nei palikti lietuviškai, nei išgalvoti. Vartojau būrii artimiausią žodį iš feodalinės santvarkos – „siervo“, kai kur įpildavau sinonimų. Žinoma, versdama suvoki, visko perteikti neišeis, kad bus praradimų, tačiau stengiesi, kad jų būtų kiek galima mažiau. Tarkim, „Vyžiau“ išverčiau – „Alborgal“, be to, pridėjau paaiškinimą. Gal buvau per drąsi, bet stengiausi versti ir asmenvardžius, nes jie labai reikšmingi. Angliškame vertime visi vardai liko lietuvių kalba, gal tik pora išversta. Bet vardas „Metuose“ juk dažnai reikią to žmogaus charakterį ar ydą. Čia ir vėl turiausi su specialistu. Jis mane padarino. Tuo labiau, kad lietuviški vardai ispaniškame tekste būtų labai sunkiai tariami ir triktų ritmą. Vertimas turi skambėti kuo natūraliau, tarsi tekstas būtų parašytas ispaniškai. Jei palikčiau Marčiuką ar Šlapjurgis, ispaniškame tekste skambėtų keistai.

Atlikote didžiulį darbą, kuris taps šaltiniu toliau nagrinėjant įvairiausių vertimo aspektus. Nesenai konferencijoje skaitėte pranešimą apie deminutyvų vertimą K. Donelaičio „Metuose“.

Išties deminutyvai mane labai sudomino. Ispanų kalboje yra mažybinių priesagų, bet jų vartosenai visai kitokia. K. Donelaitis jas vartoja su lyrinio niuansu, kartais su ironija, mažybiniams žodžiams nori parodyti artumą būrams, savo galeisti. Taigi mažybines priesagos atlieka tam tikrą funkciją.

ku. Labai padaršino tie ispanai, kurie skaitė vertimą, siūlė savo pagalbą, sakė, kad tekstas įdomus, kad atvers naują pasaulį. Tuo metu padaršinimas man buvo ypač svarbu. Nesenai sutikau dėstytoją ispanistę iš Suomijos. Ji dabar skaito mano „Metų“ vertimą, nes suomiško nėra. Čia irgi būdas parodyti K. Donelaičio kūrybą kitiems.

Kas verčiant buvo sunkiausia?

Buvo tikrai sunkių vietų, bet jas įveikus sunkiausia buvo dar kartą peržiūrėti visumą. Baisus verti, tekstą peržiūrėti eilėdaros specialiste. Ji pasakė, kur trūksta kirčių. Atsižvelgus į jos pastabas, reikėjo dar kartą viską įvertinti, kad kas nesikartotų, nes pakeitimus vieną žodį sinonimu, gali nepastebėti, kad tas pats žodis vartojamas gretimose eilutėse. Taigi tekdavo grįžti prie visumos ir tai buvo sunkiausias darbas. Vertimo malonumas tarsi ir baigėsi, reikėjo redaguoti ir nebežiūjau, ar gražiai skamba, ar negražiai. Gal reikia dėti į stalčių ir kuriam laikui nuo to vertimo atitrūkti...

Dar norėčiau paklausti bendrai apie santykius su tekstu ir su rašytoju. Pameni, esate sakiusi, kad mėgaujate versdama šiuolaikinių rašytojų tekstus, rašytojų, su kuriais galima susėsti prie kavos puodelio ir aptarti teksto subtilybes. Esate išvertusi V. Juknaitės, R. Šerėlytės kūrinius. O kaip prakalbinate K. Donelaičių?

Šis darbas turi savo žavesio. Tam tikra prasme irgi bendrauju su rašytoju, pradėdi jį geriau suprasti. Versdama kai kurias vietas jaučiau, kaip K. Donelaitis rašydamas grožisi kalba, žaidžia žodžiais, dėlioja skiemenus linksmai, su humoru. Man vertimo procesas buvo tarsi atsipalaidavimas. Nors darbas intensyvus, bet įsitrauki į tą žodžių pasaulį ir pamiršti visus rūpesčius. Paskui supratau: tikriausiai ir K. Donelaičiui ši veikla buvo tam tikras atsipalaidavimas. Jis irgi turėjo labai daug rūpesčių, atsakingų įsipareigojimų parapajiečiams. Tikriausiai rašymas, įsitraukimas į žodžių pasaulį jam savotiškai padėdavo atitrūkti nuo kasdienybės. Versdama buvau tikra, kad ir jis patyrė malonumą.

Kuo K. Donelaitis gali būti įdomus šiuolaikiniams ispanų skaitytojui?

Ši knyga nėra skirta plačiajai visuomenei ar šiuolaikinės poezijos skaitytojams. Ispanijoje ji pirmiausia sudomins senosios literatūros specialistus. Pristatydama vertimą Madride patyriau, kad dabar yra didelis susidomėjimas šalimis, kurios tiek metų buvo neprieinamos, jų kultūra. Lietuvai ir kitoms Baltijos šalims įstojus į Europos Sąjungą žmonės ėmė jomis domėtis. Prisimenu, nušintusi į leidyklą kita savo versta knyga, gavau recenziją, kurioje buvo parašyta, kad knyga įdomi jau vien dėl to, kad tai nauja, kad apie Lietuvą, nes išversta nėra beveik nieko. Todėl esu tikra, kad buvo prasminga K. Donelaičio „Metus“ išleisti Ispanijoje.

Rugsėjo pabaigoje „Metų“ vertimą pristatėte Madride. Kaip praėjo renginys?

Pristatymas pavyko puikiai. Renginys vyko Gėtės institute minint Europos kalbų dieną. Jį organizavo Lietuvos ambasada. Lankytojai tikrai susidomėjo. Buvo parduotos beveik visos ten prekiaujamos leidyklos knygos. Džiaugiuosi turėjusi tokią galimybę. Lietuvoje nesijaučiu specialiste, kad kalbėčiau apie K. Donelaičių, bet Ispanijoje tikrai turiu ką pasakyti. Susirinko norintys sužinoti apie Lietuvą: jos kalbą, istoriją. Nors organizatoriai manęs prašė kalbėti apie vertimo ypatumus, bet pamaniau, kad susirinkus ne kalbos specialistai, tad būtų įdomiau pasakoti apie istoriją, kultūrinį kontekstą. Ir iš tiesų dalyviai daugiausiai klausinėjo apie istoriją. Taigi išverstas grožinės literatūros kūrinys – puiki proga daugiau pakalbėti apie šalį.

Ačiū už pokalbį.

Kalbino
Nomeda Lukoševičienė

Kristijonas Donelaitis
1714 - 2014

Noriu pasišnekėti su Donelaičiu...

Spausdinamas 1993 m. parašytas mokytojos straipsnis neprarado aktualumo šiandien, nes moksleiviams suvokti Kristijono Donelaičio laikotarpį ir jo kūrybą ne taip paprasta. Tai pirmiausia priklauso nuo mokytojo žinių, suvokimo, pasiukojimo ir meilės saviesiems mokiniam. Vienos kelionės metu į Tolminkiemį su „Alko“ klubu važiavęs prof. Juozas Girdzijauskas, kuris vadovavo literatūrologams, parašiusiems akademinę lietuvių literatūros istoriją atgavęs nepriklausomybę, prisipažino, jog moksleiviškaisiais metais K. Donelaičio kūryba ir jam buvusi sunkokai suvokiama bei neįdomi, todėl moksleivių kelionės į Tolminkiemį, į Donelaičio žemę, pasak profesoriaus, labai reikalingos.

Janina Čepulytė-Lukoševičienė,
lietuvių kalbos mokytoja ekspertė

Tolminkiemis mano moksleiviams labai artimas.

Daug metų kiekvieną birželio pirmą šeštadienį – sekmadienį važiuojame į talkas Tolminkiemyje ir Lazdynėliuose. Kaskart atsiranda daug darbų, nors susirenka per 100 talkininkų iš Kauno, Vilniaus, Šiaulių, net Klaipėdos. Šios kasmet rengiamos talkos ilgainiui tapo tradicinės.

Talkos labai įdomios, nes ne tik dirbama, bet klausomasi K. Donelaičio bažnyčioje senovinės muzikos, poezijos, vakarus praleidžiame prie Vištyčio ežero ar Prėglių, didžiausios Karaliaučiaus krašto upės, pakrantėje, o rytojaus dieną paskiriame literatūrinėms-istorinėms ekskursijoms.

Kai pirmą kartą pakviečiau savo dešimtokus, pasirėngusius dirbti, nepagalvojau, kad tai taps kasmetinės prasmingos kelionės.

Prisimenu, tuomet mano mokiniai tempė cementą, kėlė plytas klebonijos, kurioje poetas parašė savo poemą „Metus“, skliautams – darbas sunkus, bet niekas nesiskundė. Kitais metais atkasinėjome našlių namo pamatus, vėliau, pavasarį, sodiname Lazdynėliuose ažuolius. Įsimintinai šventiška talka vyko tą pavasarį, kai Tolminkiemio memorialo autorius gerb. N. Kitkauskas, sutvarkius aplinką, prikėlė lentą ir paskelbė, kad nuo šios dienos K. Donelaičio klebonija – muziejus. Keitėsi ir Lazdynėlių

vaizdas. Jei prieš daugelį metų į Poeto tėviškę bridome buročių tarpvagiais ir N. Kitkauskas abejojo, kur buvo gimtojo namo vieta, tai po kelerių metų jau sodinome ažuolius, o dar vėliau galėjome džiaugtis ažuolynu.

Kai mano vyresnieji atsiveikino su mokykla, kitais metais į talką jau vežiausi savo aštuntokus su tėvais – 22 mokiniai ir tiek pat tėvų – tai buvo nauja pradžia ir Kristijono Donelaičio žemė.

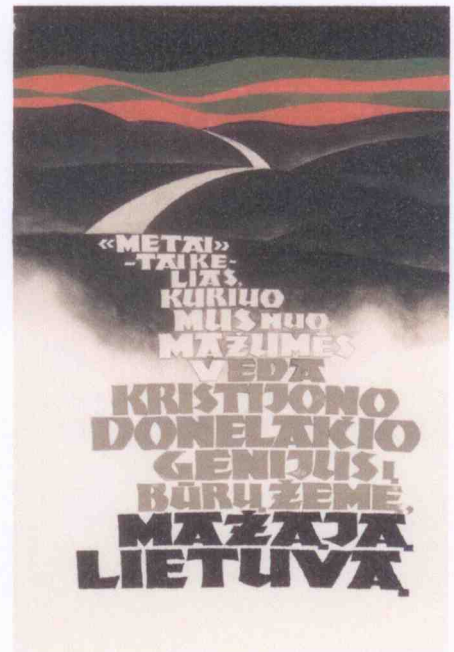
Ką duoda mokiniams ir man šios kelionės? Sunku parinkti tokį žodį, kuris tiksliai nusakytų talkų reikšmę jaunam žmogui – reikia pačiam pabūti tarp jų. Bet pirmiausia kasmet mokiniai vaikšto tomis pačiomis Poeto pėdomis, suvokia Jo didybę; mokiniai savo akimis pamato ir išgirsta tikrąją, neiškraipytą Mažosios Lietuvos istoriją; kasmet į talkas susirenka vis daugiau talkininkų – tas talkas organizuoja ne bet kas, o „Alko“ klubo skaičiavimo mašinų inžinieriai ir konstruktoriai – tikslųjų mokslų atstovai!, – kuriems atsiliepia įvairių profesijų žmonės ir tik retkarčiais mokytojas. Mokiniai širdimi jaučia, kad K. Donelaitis svarbus ne tik jų literatūros mokytojai, bet ir visai Lietuvai; susikaupimas kriptote prie Poeto kapo ar klausantis tų laikų muzikos – pats didžiausias poveikis jauno žmogus sielai. Koks nuostabus Tolminkiemio reginys žvelgiant iš bažnyčios

bokšto – tai K. Donelaičio Vyžlaukio valsčiaus žemė, kurioje gyveno būrai: dirbo, džiaugėsi, mylėjo ir kentėjo – tikrieji „Metų“ vaizdai; o pats kelias iš Stalupėnų į Tolminkiemį, kuriuo mes atvažiuojam ir grįžtam, – juk juo keliavo pats rašytojas.

K. Donelaitis buvo to krašto pavyzdingiausias sodininkas: mes grėbstome lapus, pjaustome nudžiūvusius šakas. Kartą rudenį, po talkos sode, vaišnomės obuoliais tvirtai tikėdami, kad tai Poeto pasodintos, jau labai labai senos obels vaisiaus. O pačiame sodo vidury stovi nudžiūvęs ažuolas – tai lyg paminklas klestėjusios, dabar išniekintos ir sunykusios Mažosios Lietuvos, jos simbolis.

Labai jaudino patirtos akimirkos: čia mes stebėjome, kada archeologai šventoriuje tarp keturių ažuolų žemės lopinėlyje kasdami tikėjosi atrasti poeto žmonos kapą, čia Atgimimo pavasarį susirinkę talkininkai pirmieji atnešė mūsų Trispalvę ir Mažosios Lietuvos vėliavą, čia parašėm dar sovietinei valdžiai dokumentą, kad sugrąžintų Tolminkiemio vardą, ir kiekvienas pasirašėme, čia autobusi pravažiavus už Stalupėnų mokiniai paprašė vairuotoją sustoti, kad kiekvienas pats galėtų atbėgti ar ateiti į Tolminkiemį – kas kiek gali.

Tolminkiemyje talkininkai praėjusiais metais susitiko su pirmą kartą į Lietuvą atvykusiu K. Donelaičio giminaičiu, poeto brolio pro-

provaikiai Christian Donalies (koks sutapimas – Kristijonas Donelaitis!), kuris dalyvavo pašventinant Lazdynėliuose paminklinį akmenį.

Kiekviena talka teikia ir platesnę pažintinę reikšmę, nes pakeliui pasirenkami vis kiti lankymo objektai: Kudirkos Naujamiestis, Pažeriai, J. Basanavičiaus tėviškė, o kur kelionė pagal Prėglių, Vydūno takais iki Rambynų ir pro Jurbaruką atgal. Tai gyva mūsų literatūra, kuri teikia paaugliams didelių apmąstymų.

Aptarti K. Donelaičio kūrybą įvairiais aspektais ir parašyti rašinį X klasėje nebesunku, nes rašytojas savas, mielas, suprantamas. Aš prisimenu, kaip dvyliktokė Jurga laukė per egzaminus bet kokios temos iš K. Donelaičio kūrybos: kaip aš noriu su juo pasišnekėti – tai jos žodžiai; prisimenu, kaip medalininkė egzaminu rašinyje rašė: „Veltui Ragainėje ieškojom Martyno Maž-

vydo kapo, o paskui dingtelėjo baisingi mintis – gal aš stoviu ant jo kapo, o gal mes visi trypiam žemę, kurioje neturi ramybės jo kaulai“; prisimenu, su kokia šiluma mokiniai ruošė stendą „Mes vėl Tolminkiemyje“; prisimenu mokinių ištraukas iš rašinių: „Liečiau bažnyčios sienas, nes suvokiau, kad jo balsas susigėrė į jas“ (Jurga). „Klausydami muzikos, regėjau jį gyvą, stovintį prie altoriaus ir skaitantį savo „Metus“ (Lina). „Kai priėjau prie altoriaus ir pažvelgiau į jo paveikslą, kurį pirmą kartą pamaciau, supratau – štai jis, nes mano mintys sutapo su dailininko vaizduote“ (Dainius).

Visiems malonu per televizorių kasmet žiūrėti kartojamą dokumentinį filmą „Ruduo Tolminkiemyje“ ir atrasti save; malonu, kad mano buvę dvyliktokai per paskutinę pamoką į atsisveikinimo testamentą įrašė: „Niekada nepamiršti savojo Tolminkiemio“.

Po rudeninės „Alko“ klubo talkos prie restauruojamos K. Donelaičio klebonijos. Pirmoje eilėje devinta iš kairės su savo mokiniais mokytoja Janina Čepulytė-Lukoševičienė, glėbyje laikanti sūnelį Martyną. 1989 m. Sauliaus Karkčio nuotrauka

Ačiū, mieloji Mokytoja

Turbūt nėra dienos, kad mintyse nešmėsteltų ramus, besišypsantis Mokytojos veidas... Nėra dienos, kad akies mirksni neblykstelėtų mintis – paskambinsiu pasidžiaugti... Nėra dienos, kad stovėdama prieš klasę nejausčiau Jos šalia... Nėra dienos, kad nepagalvočiau – privalau eiti tuo pačiu keliu... Nėra dienos, kad nedėkočiau... Taip trūksta...

O dėkoti yra už daug ką. Janina yra pirmoji ir vienintelė mano lietuvių kalbos Mokytoja. Mus, penktokėlius, Radvilų gimnazijoje (tuo metu dar Vilniaus 56-oje vidurinėje mokykloje) iš karto sužavėjo. Ir įspūdis bėgant metams tik stiprėjo. Tai buvo mokytoja, kurios dėka mes pamilome kalbą, literatūrą, knygą. Iki dabar negaliu atsistebėti, kaip jai pavykdavo taip paprastai, aiškiai, bet taip prasmingai kalbėti apie svarbiausius dalykus – meilę savo kalbai, šaliai, pagarba praeičiai, tradicijoms, senajai protėvių kultūrai. Skaitėme pačius svarbiausius tekstus be jokios prievartos, jautėme, kad negalime neskaityti – toks užburiantis buvo Mokytojos pavyzdys. Mokytoja skatino rašyti, kurti, o svarbiausia – savarankiškai mąstyti.

Janina yra pirmoji ir vienintelė mano Auklėtoja. Dabar galvoju, kad svarbiausias jos, kaip auklėtojos, pasiekimas buvo tas, kad ji nepataikavo mūsų neribotiems norams, bet vedė labai aiškų, tiesių keliu – pilietiškumo keliu. Niekada neišbėgs iš atminties tai, ką aplankėme Mokytojos iniciatyva – Šatrijos kalnas, Užvenčio dvaras, Kryžių kalnas, Subartonyms, Merkinė, Anykščių šilės, Panemunės pilys, Šiluva, Tolminkiemis, išvaikščiotas Vilniaus gatvelės... Ir vis į literatūrą vedė tas kelias... „Jeigu norite saulėtę pasikaitinti ar pagulėti – tai va, prie mokyklos parkrūmėj sugulkitė ir bus gerai. Jei jau važiuojame, tai kad kažką prasminga pamatytume“, – kaip dabar skamba Mokytojos žodžiai. Mes pasijuokdavom, šypteldavom, bet paklusdavom. Ir dar – niekas nežinojome, kiek Auklėtojai metų – jau tada mums, mokinukams, atrodė garbingo amžiaus. Kas galėjo pagalvoti, kad kai baigėme mokyklą (1996 m.), mūsų Auklėtoja mokytojavo dar beveik 20 metų... Iš mano klasės lituanistikos studijas baigėme net keturios – tai irgi daug ką pasako.

Janina yra pati artimiausia mano kolegė, tobulos mokytojos ir do-

ro žmogaus pavyzdys. Dar bestudijuojama atlikau praktika pas savo Mokytoją, kuri tuo metu jau dirbo Vilniaus „Sietuvos“ vidurinėje mokykloje. Vėliau, būdama antrajame magistrantūros kurse, ten pat pradėjau dirbti. Ir taip buvo smagu kasdien pamatyti Janiną – jos tiesią eisena, pakeltą galvą, jos nerimą ir ramybę. Nuo pat darbo šioje mokykloje pradžios Janina aktyviai ėmėsi vykdyti Pilietinio ugdymo projektą, kuris tapo šios mokyklos savasties dalimi. Projekte kasmet dalyvaudavo kelios klasės su auklėtojais – įvairiomis netradicinėmis for-

siminkite mane...“ Atrodė, kad tas bus dar taip greitai...

Janina – tas žmogus, kurio negerbti buvo neįmanoma. Daug kas, man atrodo, net pavydėjo, matydami Jos degančias entuziazmu akis, Jos kūrybiškumą, matydami, kaip Ją myli mokiniai, matydami, kaip Ji sugeba natūraliai priartinti šiuolaikinį paauglį prie pačių svarbiausių vertybių. Pavydėjo, kartais net kišo pagalius į ratus, bet... turbūt bijojo Jos tiesos, doros ir be jokių išlygų – žmogiškumo. Tai svarbiausieji principai, kurių Ji laikėsi, todėl nieko nebijojo, drąsiai sakėdavo tiesą į akis. O tiesos daug kas nemėgsta... Iš Janinos išmokau kiekviename matyti pirmiausia žmogų – ne mokinį, ne mokytoją. Supratu, kad svarbiausias kriterijus tavo elgesiui įvertinti yra tavo sąžinė. Būdamas šalia Mokytojos, mokiausi kuklumo, paprastumo, bet mačiau labai turtingos sielos, aukštos inteligencijos moterį. Viena svarbiausių vertybių Jai buvo šeima. Būdamas, išsprūsk koks keiksmas mokiniui per pamoką ar pertrauką – užtektu tik vieno Janinos ramiu tonu pasakyto sakinio, kad sugėdintų: „O jei dabar tave būtų girdėjusi tavo mama ar tėtis...“. Taip pat visus labai žavėjo Mokytojos sugebėjimas nuolat tobulėti, mokyti, skaityti, eiti kojos kojon su jaunu žmogumi.

Daug jaunų žmonių, mokinių, matydami Janinos pavyzdį, pasuko jos keliu, ne vienas tapo lituanistu, ne vienas mokytoju. Bet, manau, kad nė vienas vis tiek niekada nebūsimė tokie, kaip ši Mokytoja, Žmona, Mama – tai didelė siekiamybė. Dabar jaučiuosi taip, tarsi privalau lygiuotis į šį žmogų, savo gyvenimu, savo darbais lydyti ir Janinos gyvenimą. Tešiu Mokytojos Pilietinio ugdymo idėją ir su savo mokiniais, ir kuo toliau, tuo labiau suprantu, kaip tai yra svarbu, kad tai mūsų, mokytojų, misijos dalis. Janina tą tvirtai žinojo, tik niekada tiesiai nepasakė.

Labai simboliška, kad tą dieną, kai Janina atgulė amžino poilsio, visos šalies abiturientai laikė valstybinį lietuvių kalbos egzaminą. Atrodė, kad Janina lyg nebiliai klausia mūsų visų: „Ar išmokote mano pamoką? Apibendrinkime...“

Dėkoti yra tikrai už daug ką. Ačiū, mieloji Mokytoja.

Lina Limontienė,
Vilniaus Jėzuitų gimnazijos
lietuvių kalbos mokytoja

Janina Čepulytė-Lukoševičienė
1937-2013

momis buvo ugdoma pagarba, meilė savo miestui, savo tautai, savo skaudžiai istorijai, kultūrai, pagaliau – pagarba žmogui. Nė viena valstybinė šventė nepraeidavo be Mokytojos iniciatyvos, idėjų, organizavimo. Kiek surengta popiečių, įprasminančių senąją baltų kultūrą („Duonos šventė“, „Saulė baltų kultūroje“ ir kt.), kiek vyko adventinių vakarų, kokios prasmingos Vasario 16-osios dienos minėjimo šventės visai Justiniškių bendruomeni, kiek garbių Laisvės gynėjų, pakviestų mokytojos, pasakojų vaikams apie Sausio 13-osios reikšmę. Kaip džiaugsmingai mus, lituanistes, apdovanodavo nauju „Donelaičio žemės“ numeriu... Ji visą laiką rūpinosi laikraščio kalbos taisyklingu, straipsnių minties aiškumu.

Nė vienais metais nepamiršta prieš Vėlines su mokiniais lankyti apleistus kapelius Sudervės kapinėse – ten Mokytoja visada sustodavo prie savo mylimos anytos kapelio ir vis sakydavo: „Ir aš čia atgulsiu... Nereikia man nei gėlių, nei nieko, tik eidami pro šalį sustokite ir pri-

Betliejaus žvaigždėlė tespindi
Jūsų šeimoms ramybę,
nelaimingiesiems
– užuojauta ir viltimi

Steponas Lukoševičius,
„Donelaičio žemės“ redaktorius

Kad piktžolės neužgožtų Donelaičio žodžių ir takų...

Kristijonas Donelaitis
1714 - 2014

Ištikimiausi Kristijono Donelaičio žemės lankytojai – šiauliečiai. Tai K. Donelaičio draugijos miesto skyriaus nepavargstančios pirmininkės Izolinos Natalijos Lingienės nuopelnas, kuri „Donelaičio žemei“ atsiuntė šį pranešimą.

Šiomet į Tolminkiemį važiuota jau net 28-ą kartą! Pageidaujančiųjų keliauti būta kur kas daugiau, bet sutilpo tik 62 talkininkai. Juk Kristijonas Donelaitis yra kalbėjęs: „Vaikeliai, tik neužmirškite mano namų...“

Kaip kiekvienais metais tvarkyta bažnyčios-muziejaus aplinka: nupjauta žolė, nuravėti gėlynai, gėlėmis apšodinti šventoriaus kapeliai. Džiugu, kad šiais metais darbavosi ir Lietuvos edukologijos universiteto studentai – būsimi mokytojai.

Kaip ir pernai Karaliaučiaus krašto moksleiviai surengė koncertą, kuri pradžė vilniškiai studentai. Gaila, kad programa niekuo nesisejo nei su Mažąja Lietuva, Tolminkiemiu, nei su Poetu... Ketinantiems koncertuoti Tolminkiemyje, būtina pasiruošti. Nuotaiką pakylėjo atvykę keli poetai. O gėlėmis papuošę Poeto kapą ir uždege žvaikes, klausėmės Šiaulių dramos teatro aktorės Nomedos Bėčiūtės skaitomų J. Jaro ir E. Juchnevičiaus eilių.

Lazdynėliuose, ažuolų giraitėje, prof. Džiuljeta Masketiūnienė įdomiai papasakojo apie Poetą, jo gimtinę, gyvenimą ir kūrybą. Grožėjomės augančiais ažuolaičiais, kurių reikėtų pasodinti dar kelioška, kad simbolizuotų Poeto 300 metų jubiliejų. Liko tik šis ruduo ir pavasaris. Deja, darbų daug, o dirbančiųjų mažai. Retai kas atvažiuoja iš kitų Lietuvos vietovių – nesudarytos palankios sąlygos lietuviams pasiekti Tolminkiemį. Ačiū Dievui, kad gauname bent nemokamas visas. Apleistais Tolminkiemio reikalais pastaraisiais metais rūpinasi tik visuomeninė K. Donelaičio d-ja. Kur mūsų Kultūros ministerija, miestų ir miestelių savivaldybės? Laukiame, bet ar sulauksime... Kur jaunimas, moksleiviai, studentai – belieka tik viltis... Šiaulių lietuvių kalbos mokytojų metodinio būrelio vadovas

mokytojas Vytautas Šalavėjus vis kartoja, kad jei mes nevažiuosime, tai kas atvažiuos? Šiaulių universiteto prof. Bronius Maskuliūnas ir prof. Džiuljeta Maskuliūnienė padedami, ateinančių metų gegužės mėn. rengsime mokslinę konferenciją, skirtą Kristijono Donelaičio jubiliejui.

Ačiū Dievui, kad nepavyko „prichvatizuoti“ Tolminkiemio... Kaip rašė Steponas Lukoševičius, Tolminkiemį gina pasauliui žinomas Donelaičio fenomenas.

Baisu, kada piktžolėmis apželia žemė, bet būtų dar baisiau, jei jos užgožtų K. Donelaičio atminimą, jo žodžius...

Mes vykdome ilgametį projektą „Šiauliečiai – K. Donelaičio palikimo saugotojai ir atminimo puoselėtojai“. Kiekvienais metais skaitome Kristijono Donelaičio „Melus“, o po to prie „Būrų stalo“ aptariame ateities planus ir pasivašiname.

Už šių metų kelionę dėkojame laikraščiu „Šiaulių kraštas“ (redaktorius Vladas Vertelis) ir Savi-valdybei, apmokėjusiai 17 proc. kelionės išlaidų. Karaliaučiaus krašto moksleivių vardu dėkojame UAB „Rūta“ gen. direktoriui Algirdui Gluodui už lauktuves.

Bandome ir mes, kaip marijampoliečiai, rengti konkursą „Rašome Donelaičiui“, nes poeto S. Bulzgio žodžiais – „Tik tos pačios žvaigždės žiba naktį žvaigai, naktį tylią / peržengė bausiausia riba, žodžiai dar atgimti vilias...“ (iš „Mažosios Lietuvos gėla“). Beje, tą pat dieną Tolminkiemyje Marijampolės K. Donelaičio d-jos skyriaus pirmininkė Vida Mockuvienei įteikė padėkos rašutą konkurse dalyvavusiems mokiniais.

Prisilietę prie K. Donelaičio palikimo jaučiamės tarsi pakilę į Pamyro kalnyne saule spindinčią Kristijono Donelaičio viršukalnę.

2013-06-01

Sukaktys

* Sukako 95-eri metai, kai 1918 m. lapkričio 30 d. Mažosios Lietuvos Tautinė Taryba Tilžėje paskelbė aktą, kuriame pareiškama, kad, remiantis Vilsono Tautų apsisprendimo teise, Mažoji Lietuva deklaruoją prisiglaudimą prie Didžiosios Lietuvos.

* Prieš 25-erius metus, 1988 m. lapkričio 5 d. Vilniuje, įkurta Vydūno draugija.

Šie metai Vydūno draugijai itin turtingi ir spalvingi. Rugsėjo 4-11 dienomis veikė Draugijos stovykla bei nestokota kitų malonių staigmena. Įvairiuose renginiuose stovyklautojai sutiko Vydūno dvasios palytėtų žmonių: studentė žavėjo nuoširdžiu išgilinimu į Vydūno laiškus, menininkai patys rašė laiškus Vydūnui, o vienas jų sukūrė paveikslą „Pokalbiai su Vydūnu“... Saviti ir dažniau nebylūs stovyklautojų pokalbiai su Vydūnu vyko kasdien. O sutikti Vydūnui neabejingi žmonės savo pavyzdžiu mokė ir stovyklautojus atidžiau įsiklausyti į Vydūną...

Šių metų Draugijos stovykla, prasidėjusi šiltą ir tvankią pirmadienio popietę Vydūno kapo lankymu ir dainomis ant Rambyno kalno, baigėsi lietingąjį šeštadienio vakarą, klausantis Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro festivalio „Muzikinis rugpjūtis pajūryje“ koncerto Mažosios Lietuvos Paveikslų sode. Stovyklautojai ekskursavo po Rambyno regioninį parką bei susitiko su bitėniskiais, pristatyta ir aptarta naujai išleista Vydūno knyga „Sveikata. Jaunumas. Grožė“, diskutuota apie itin racionalius ir šiek tiek mišlingus prisilietimus prie Vydūno...

Vydūno laišakai

Vydūnas rašė labai daug laišku. Jų esama visuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Patyrinėti Klaipėdos universiteto bibliotekos Kazio Pemkaus fonde saugomus filosofo laiškus profesorė dr. Roma Bončkutė pasiūlė studentei Editai Tičkutei, kuri, susipažinusi su jais 2013 m., parašė ir apgynė bakaluro darbą „Vydūno laišakai Klaipėdos universiteto bibliotekos Kazio Pemkaus fonde“.

Studentė kartu su profesore dr. Roma Bončkute svečiavosi Draugijos stovykloje. Editą Tičkutę profesorė pristatė kaip itin aktyvią ir su reikią studentę. Ji ryžosi rašyti darbą pasiūlyta tema ir jį atliko puikiai. Vydūnas Editai iki tol buvo beveik nepažįstamas. Ji džiaugėsi, kad su šia iškilia asmenybe su-

Pokalbiai su Vydūnu Bitėnuose

sipažino ne skaitydama kitų darbus, o studijuodama daug informacijos teikiančią medžiagą – laiškus. Darbą pristačius, kilo ilga diskusija apie Vydūno kalbą, jo sukurtus, daugeiui neįprastus žodžius ir apie tai, ar normindami – „versdami“ – vydūnišką kalbą neiškraipytume Vydūno minties prasmės. Edita Tičkutė, paklausta, ar sunku buvo skaityti Vydūno laiškus, atsakė, jog tereikėjo susipažinti su specifine jo rašyba – tai buvė visai paprasta. Minto darbo autorei įteikta Draugijos paskatinamoji premija ir išsi-skirta su vilnimi dar susitikti – Edita tęsia studijas magistrantūroje. Vydūniečiai viliasi, kad Klaipėdos universiteto studentė tęs savo pradėtus tyrimus vydūnistikos srityje.

Laiškai Vydūnui

Į Bitėnus atvykę stovyklautojai dažnai nukanka ir į pamarį, į Kintų Vydūno kultūros centrą, kur kadai-

stovykla „Pamaris ženklai“. Šių metų tema – „Laiškai Vydūnui“, kuri skirta Vydūno 145-osioms gimimo metinėms. Pasak Kintų Vydūno kultūros centro direktorės ir meno laboratorijos organizatorės Ritos Tarvydienės, kūrėjai menine kalba bandė su Vydūnu kalbėtis apie jo filosofiją ir apie tai, ką mes norėtume jam šiandien pasakyti ar paklausti. Tad nenuostabu, kad jaunieji menininkai aktyviai įsijungė į diskusiją – tai kas Vydūnui buvo svarbiausia – bei uždavė ne vieną itin įdomų klausimą, pvz., kaip Vydūnui suvokia ir jaučia ir jo kūrybą besigilinantys žmonės. Menininkai įsigijo Draugijos išleistų Vydūno knygų, kurios turbūt įkvėpė ne vieną kuriant savąjį „Laišką Vydūnui“...

„Pokalbis su Vydūnu“

Vydūno draugija kasmet dalyvauja M. Jankaus muziejaus organizuojamose renginiuose. Šį kar-

vos kultūros veikėjų gyvenimo ir veiklos peripetijas. Čia ne kartą vaikštinėjo filosofas, čia būta ir karštų šių asmenybių diskusijų, kurioms, beje, ne visada baigdavosi taikiai...

Sueigoje pas Martyną Jankų vyko ir tradicinis dailininkų plenero darbų pristatymas. Stovyklautojai atkreipė dėmesį į Sauliaus Rudziko kūrinį „Pokalbis su Vydūnu“. Tai antras sode su Vydūno vardu susijęs darbas. Dailininkas Saulius Rudzikas sakė, kad paveikslas ideja gimusi prie Vydūno kapo. Pasak jo, Vydūnas jam visada buvo artimas kaip ir jo propaguotos Rytų filosofijos idėjos. Rytietiškos spalvomis prisodrintas paveikslas ne vienam priminė nuotrauką, kurioje įamžintas ant Rambyno kalno rymantis ir į anapus Nemuno žvelgiantis Vydūnas. Apie šią nuotrauką, kaip sakė dailininkas, sužinojęs po to, kai darbas buvo baigtas...

dūno draugijos, jungiančios visus klubus, steigimą.

Susitikime su šilutiškiais F. Barjoričio bibliotekoje Draugijos vadovai pristatė paskutiniuosius nuveiktus darbus ir pakvietė prisiminti šiame krašte gimusios Vydūno draugijos idėjos istoriją. Kokiomis nuotaikomis gyventa tuo metu, kokiomis aplinkybėmis įkurtas Šilutės Vydūno klubas, – apie tai prisiminimais dalijosi Virgilijus Skirkevičius, Šarūnas Laužikas ir Saulius Sodonis. Jie papasakojo ir apie pirmuosius itin aktyvius klubo veiklos metus. Būriant bendraminčius, šilutiškiais Vydūnas artimas atrodė tuo, jog kvietė maštyti apie svarbiausius būties klausimus, ragino ieškoti savo gyvenime šviesos, puoselėti tautines vertybes. Šilutiškiai patys stebėjosi, kad sunkiomis sąlygomis sugebėta puikiai suorganizuoti Vydūno minėjimus Šilutėje ir Kintuose, vėliau – tarptautinę pedagoginę konferenciją, skirtą antropologui R. Staineriui ir Vydūnui. Šilutiškiai pajaukavo, jog Vydūnas iškyla tuomet, kada labiausiai to reikia. V. Skirkevičius įžiebė diskusiją apie Vydūno aktualumą ir jo idėjų puoselėjimą tautoje šiandien. Po diskusijų susirinkusieji pristatė dvi šiais metais išleistas knygas apie Vydūną (vokiečių ir rusų k.) bei paties Vydūno knygas. Viena jų – vokiečių kalba parašyta knyga apie Lietuvą ir populiarusis filosofo veikalas apie sveikatą.

Savaitė Bitėnuose prabėgo nepastebimai greitai. Stovyklautojai, prisiliedami prie dar nepažintų Vydūno gyvenimo pusių bei jo filosofijos, kasmet vis arčiau priartėja prie jo svarbiausių idėjų, o po stovyklos stengiasi gyventi vadovaudamiesi vertybėmis, kurias puoselėjo ir joms gyveno pats Vydūnas. Tai turbūt yra ir Vydūno draugijos, ir jos rengiamų stovyklų esmė ir prasmė.

Vydūno draugijos informacija

Iš kairės: Vydūno draugijos pirmininkė Rima Palijanskaitė, Edita Tičkutė, prof. dr. Roma Bončkutė

se mokytojo filosofas. Šįkart jie centre susitiko su menininkais ir jiems pristatė Draugijos vicepirmininko Tomo Staniko pastangomis išleistą Vydūno veikalą apie sveikatą, nes, pasak T. Staniko, kai kuriems sveikuoliams rūpinimasis sveikata tampa netgi gyvenimo prasme. Vydūno požiūriu, tai puiki priemonė kurti.

Kintuose tuo metu vyko jau 11-ą emalio meno specialistų kūrybinė

tą vydūniečiai buvo aktyvūs konferencijos, skirtos Klaipėdos krašto metams paminėti, pranešimų klausytojai. Joje taip pat paminėtos M. Jankaus 155-osios gimimo, laikraščio „Aušra“ 130-osios išleidimo ir Amžinosios Rambyno kalno knygos sukūrimo 85-osios metinės. Dr. Vacys Bagdonavičius skaitė pranešimą „Martynas Jankus ir Vydūnas“, kuriame apžvelgė sudėtingas dviejų didžiųjų Mažosios Lietu-

Vydūno draugijai - 25

Vydūno draugija įkurta 1988 m. lapkričio 5 dieną Vilniuje, nors formaliai egzistavo ir anksčiau. Antai Šilutės Vydūno klubas savo istoriją mena nuo 1987 m. Šilutėje po Vydūno gimimo 120-ųjų metinių paminėjimo 1988 m. uždarame šilutiškių susitikime su V. Bagdonavičiumi ir kitais žymiausias vydūninkais Lietuvoje kalbėta apie Vy-

Vartai į Donelaičio metus atverti

Atkelta iš 2 psl.

Apie tai pranešė Marijampolės Donelaičio draugijos pirmininkė V. Mickuvienė. Lietuvių literatūros klasikų A. Baranauko ir A. Vienuolio-Zūkausko memorialinio muziejaus Anykščiūose darbuotoja lituanistė V. Zasiene praturtino vokiečių baltistus puoštu lietuvių literatūros klasikų pasakymų apie Donelaitį. Juos sudomino Anykščiūose ant Donelaičio bangos iškeltas originalus šūkis: Išveskime rašytojus už savo parapijos ribų. O dar iš Vydūno draugijos gauta dovana – pakartotina išleistas Vydūno knygelės apie K. Donelaitį. Pagaliau Štūdovos (Suvalkijos) Keturvalakių pagrindinės mokyklos gražus pavyzdys kitoms

mokykloms, kaip priartėti prie K. Donelaičio kūrybos...

Sekė ir dar keletas, konferencijos pirmininko žodžiais tariant, beveik sensacingų žinių, sietinų su „vartų“ į Donelaičio metus atvėrimu... Bet pirmiausia įsiklausyta, ką pateikė ir latviškoji vokiečių baltistų konferencijos dalis.

Taigi, kas tos vokiečių baltistų net „sensacingomis“ pavadintos žinios dėl iškilaus poeto Donelaičio gimtadienio? Tai lietuvių būrų poeto kūrybos plūstelėjimas ir į neilgąs menų „teritorijas“. Šį kartą sulauktas (ir eksponuotas) lietuvių fotomeistro vilniečio dr. Gintauto Grigo (atėjusio iš matematikos ir elektronikos barų) mėgini-

mas rasti Donelaičio vaizduojamų metų laikų atspindį gamtos „prajovuose“, būtent, ledo kristalų atspindžiuose.

Ir pagaliau baltistų kalbininkų sielos iš tikrųjų didelė staigmena – mėginimas K. Donelaičio „Metų“ fragmentams prabilti itin nukriausia senovėje iš Indijos į Europą atkeliavusia romų (čigonų) kalba. Tokį mėginimą pateikė Lietuvos romė Dalia Arlauskaitė, savo pastangomis įgijusi išsilavinimą. Poetės Dalios padidintas gražus rankraštis irgi buvo rodomas Berlyno universitete... Jautėsi konferencijos dalyvių simpatija. Ir aišku, kad tai vieta, tai laikas, tai ir pažintis, kuri gali turėti atei.

Kristijono Donelaičio

*Beusė / Metai
Viosnahrė radoma*

*Ušė khamoro isno javindai usčiakide svėt
I, zimabre žilakaba bute viųjindai, sandepe.
Nvazengos jvoneca i lidenca sačikiden utalale,
I puštjindai jvra useni: de niso ubvrisna
Istakva pabė vesduho dviņno gavindai gēstinde
I cenog raana meilnara dās godl.
Istusē saņenca saņenca usēkide trusēn,
I, o pablungē kēgi: silnēnca rašode slēnēnē.
Nēn, de ruckanēno biltkoma mējē rovinde,
Nēn, de rēva dāvindei pēšēimindē
Sē tēl pēcho mogo zimabre sīs pūšēvi,
Savē pūtkosa vīzine, lēnāi tē panikēn*

Dalios Arlauskaitės „Metų“ fragmentas išverstas į romų (čigonų) kalbą

Vydūno veikla vokiečių-lietuvių santykių kontekste

Dr. Vacys Bagdonavičius

Vydūno veiklą ir įvairiapusę kūrybą beveik išties galima laikyti atsaku į per septynis šimtmečius dramatiškai susiklosčiusius vokiečių ir lietuvių santykius Prūsų Lietuvoje. Kartu tai buvo ir nuosirdaus noro išraiška, kad šie santykiai ateityje keistųsi bei pasitarnautų abiem tautoms „patękti į tikrą sąklaušą“ bei „žadintų viena antrai jos kilnybę“. Po 1871 m. Vokietijos suvienijimo vidaus politikos vairą paėmęs „geležinis kancleris“ Otto von Bismarckas ryžtingai ėmė įgyvendinti užsibrėžtą uždavinį „Viena valstybė, viena tauta, viena kalba“ (Ein Reich, ein Volk, eine Sprache). Tuojau prasidėjo spartėti tautinių mažumų asimiliacija, kurią vykdė ne tik administracija. Ji vyko tarsi ir savaime: žmonės, ypač jaunimas, vardan geresnes socialines padėties bei materialines geroves išsivadavo tautiškuoju, imdavo sieti savąjį kultūrinį identitetą su aukštesne vokiečių kultūra.

Nutautėjimą Vydūnas laikė blogybe ne dėl to, kad žmogus keičia tautybę, pasirenka kitą etnosą, atrodantį labiau civilizuotą, ir jame atsirandančias geresnes saviraiškos galimybes. Vydūniui blogiausia tai, ką matė savo akimis, jog nutautėjimą beveik neišvengiamai lydi žmogaus dvasingumo ir moralumo nuosmukis. Gentainių nutautėjimą Vydūnas greičiausiai buvo linkęs aiškinti kaip jų dorovės nukentėjimą, vertybinių pokyčių pasekmę. O vertybinei orientacijai didžiausią poveikį darė sparčiai besivystanti ekonomika, formuojanti žmonių interesus, žadinusi norą gyventi geriau, užimant palankesnę socialinę padėtį, suteikiančią didesnę uždarbę bei vilį praturtėti.

Savarankiška gyvenimą pradėjęs būsimasis Vydūnas leidžiasi įtraukiamas į lietuvių nykimo krašte stabdymo veiklą. Pradėjęs mokytoju Tiltėje Vydūnas ėmėsi vadovauti Tiltės lietuvių bažnyčios ir pirmosios lietuvininkų kultūrinės draugijos „Birutės“ chorams. Tačiau publiką traukė ne tik abiejų chorų dainos, bet dar labiau vaidinimai, kuriuos statyti pradėjo „Birutė“. Jaunajam Vydūniui norėjosi vaidinti tokius kūrinus, kurie keltų gavinamos tautos dvasią, ją taurintų, žadintų norą tobulėti, todėl jis per daugelį metų sukūrė gausiai publikuotas ir nepublikuotas dramaturgijos. Be to, Vydūnas ėmėsi ir publicistikos, kurioje labiausiai kritikavo pačius lietuvininkus už tautinės savigarbos stoką, lengvą pasidavimą nutautinimui, o ugdymas tautiečių savimone 1904 m. jis parašė trumpą Lietuvos istoriją „Senutė“, kuri buvo jo pirmoji istorijai skirta knyga ir pirmoji jo knyga apskritai. Ja autorius siekė duoti atkirtį daugiausia per mokyklas varomai propagandai, diegusiai Mažosios Lietuvos vaikams mintį, jog „unsere Vorfahren – die alten Deutschen“ („mūsų protėviai – senieji vokiečiai“). Jis rašė: „Kad dar ir pusėnai sumanus kūdikis iš lietuvių namų tą aiškiai mato, kad jį ir jo tėvus niekin, jam pastatydami „alte Deutsche“ už sentėvius, tai to paniekinimo nusikratyti labai sunku, ypač nieko nežinant apie savo sentėvius“.

Vydūnas suprato, kad vokiško-

sios valdžios demografinės ir socialinės politikos planų pakeisti nei įtikinėjimais, nei griežtesniais protestais tikrai nepavyks. Beje, tų planų ypatingai ir nesmerkė, nes, kaip jam atrodė, valdžia pagal savo supratimą kuria valstybės gerovę ir į ją veda savo piliečius, tarp jų ir lietuvius, kurių įsiliejimą į aukštesnės kultūros vokiečių tautą laiko jų pačių gerovės prielaida. Mąstytojas, aišku, nepritaria, su ja nuolat polemizavo. Kartu jis aiškiai matė ir tos pozicijos šalininkų nepalenkiamumą, su kuriuo beprasmiška kovoti. „Aišku vien buvo tai, – rašo Vydūnas, – kad bergždžias dalykas būtų iš vokiečių prašyti, kad jie lietuviškumą globotų. Vokiškas svarumas nepalenkiamas prašymais“. Todėl užuot kovojus, esą, svarbiausia, kad patys lietuviai aiškiai suvoktų savo tautiškuoju verte, visomis išgalėmis jį saugotų ir pasiektų, kad kiti jį gerbtų.

Veikimas Tiltės lietuvių giedotojų draugijoje suteikė ypač gerų galimybių vykdyti pasirinktą misiją – „garbėti lietuviškumą“. Iki Pirmojo pasaulinio karo jos veikloje nebuvo jokių pertrūkių. Ne tik Tiltėje, bet ir daugelyje Prūsų Lietuvos miestų ir miestelių ruoštos šventės ir vakarai su koncertais ir vaidinimais. Ji tapo Prūsų lietuvių kultūrinio veikimo reprezentante, į ją buvo orientuojamasi ir Didžiojoje Lietuvoje.

Aukštą lygį pasiekę Giedotojų draugijos renginiai tapo ne tik reikšmingu lietuvių tautinio sąjūdžio faktu. Net vokiečių šviesuomenė ne tik noriai lankydavosi lietuvių šventėse ir vakaruose, bet ir pati „dažnai kvietė savo suruošimams padainuoti“. Tiltės muzikos mokyklos direktorius W. Wolffas Giedotojų dainavimą kėlė kaip pavyzdį ir patarimą iš jo mokytis net garsiausio Tiltės mišraus choro dainininkams. Tas pats W. Wolffas ir kitas vokiečių muzikas K. Janzas netgi patys talkino Giedotojams – harmonizavo liaudies dainas ir kūrė muziką eiluotiesiems Vydūno tekstams.

Reikšmingą poveikį Vydūno apsisprendimui imtis tautinės veiklos suvaidino „Lietuvių literatūros draugija“. Jam, dar vaikui, tėvas, pabrėždamas būtinumą gerbti savo tautiškuoju, didžiūdamasis sakysdav, kad net „tūli vokiečių mokslininkai su pagarbą yra rašę apie lietuvius, jų būdą ir kalbą“. Tokį pasiūlymą jam kėlė būtent 1879 m. Tiltėje įsikūrusios vokiškosios „Lietuvių literatūros draugijos“ („Litauische literarische Gesellschaft“) leidiniai, E. Gisevijaus, O. Glogau ir kt. raštai apie lietuvius, jų papročius, tautosaką, kalbą, kitas jų dvasinės ir materialinės kultūros vertybes. Vydūnas pats naudojosi ir aukštai vertino vokiškos

„Lietuvių literatūros draugijos“ rinkinius bei tiriamuosius darbus, o jos surinktos dainos tapo reikšminga Giedotojų draugijos repertuaro dalimi.

Gražus pasitarinavimas lietuvininkams pavyzdys buvo Tiltės gimnazijos mokytojo Eduardo Gisevijaus (1798–1880) liuanistinė veikla. Jis ne tik rinko lietuviškos kultūros reliktus, bet ir gynė lietuvių kalbos teises. Juo rėmėsi ir pats Vydūnas, kai įrodinėjo senosios lietuvių kultūros vertingumą.

Vydūnas. Dail. Angelina Banytė

Su kitu nuosirdžiu lietuvininkų bičiuliu, poetu poliglodu Georgu Sauerweinu (1831–1904) bendraudamas Vydūnas pats patyrė jo itaką, perėmė kai kurias su tautiniu Prūsų lietuvių sąjūdžiu susijusias idėjas ir įgyvendino. Panašiai kaip G. Sauerweinas, Vydūnas įrodinėjo germanizavimo žalą ne tik lietuviams, bet ir valstybei bei vokiečių kultūrai Tautinės asimiliacijos paveikti, lietuviai tapą menkos moralės, skurdžios dvasios žmonėmis, negalį daryti valstybei garbės, įsivartinti tikrųjų lietuviškosios ir vokiškosios kultūros vertybių. Beje, „Aušroje“ (1885, Nr. 12) išspausdinta G. Sauerweino baladė „Maci lenas ir Gražina“ būsimajam Vydūniui padarė didelį įspūdį, padėjo pajusti poetinio lietuviško žodžio grožį ir paskatino pačiam lietuviškai rašyti.

Betarpiško bičiuliški ryšiai Vydūną siejo su daugeliu kitų vokiečių šviesuolių, per kuriuos giliau pajautė šios didžios tautos dvasią. Paminėtina draugystė su vokiečių literatūros klasiku ir artimu kaimynu pagal kilmę Hermannu Sudermannu (1857–1928). Žinomas ekspresionistas Alfredas Brustas (1861–1934) buvo ne tik Vydūno

mokynys Tiltės berniukų vidurinėje mokykloje, bet ir patyrė nemažą mokytojo filosofinių idėjų bei kūrybos principų poveikį. Gražiai bendradarbiavo su jo misterijos „Probočių šešėliai“ iliustruotoju, žymiu vokiečių dailininku Fidumi Hugu Höppeneriu, 1868–1948). Jis palaikė Vydūno dvasią pačiomis sunkiausiomis dienomis, kurios prasidėjo po Pirmojo pasaulinio karo. Labiausia buvo nirstama dėl Lietuvai atitekusio Klaipėdos krašto. Naciai diegė paniką ir neapykantą vietiniams lietuviams, o bene labiausiai pultas Vydūnas. Jiems buvo užkliuvęs jo kontraversiškas Vokietijos pozicijos vertinimas, Vydūno išsakytas karo metais ir po jo.

Karo pradžioje Vydūnas palaikė Vokietiją. Bendradarbiavo Lietuvai skirtame kaizerinės valdžios leidžiamame laikraštyje „Dabartis“, talkino tvarkant lietuvišką korespondenciją bei dėstant lietuvių kalbą ir kultūros pagrindus Rytų seminare (Orientalische Seminar) prie Berlyno universiteto (lietuvių kalba čia susirūpinata vokiečių kariuomeni okupavus Lietuvą). Vydūniui atrodė, kad karas dvasinės krizės padarinys, o jį laimėti gali ir turėti jo pusė, kurioje daugiau kultūros, dvasingumo. Tą pusę Vydūnas laikė Vokietiją ir jos sąjungininkus. Josios pranašumas labiausiai išryškėjęs palyginus su Rusija, su kuria buvo susijęs ir susietas, jei tik ji laimėtų, Lietuvos likimas. Svarbiausias čia esąs ne tiek karinis Vokietijos pranašumas, o kultūrinis ir dvasinis.

Iš pokalbių su kai kuriais aukštesniais pareigūnais 1914 m. pabaigoje mąstytojiui atrodė, kad netgi grynai politiniais motyvais vadovaudamasi Vokietija ne pavergsianti, o paremsianti Lietuvą, nes turėsianti daugiau politinės naudos iš josios valstybingumo.

Po karo Vydūno vertinimai, susiję su Vokietijos vaidmeniu jame, labai pasikeitė, nes daug kas atsiskleidė kitoje šviesoje. Buvo smarkiai nusivilta tuo, kuo beveik šventai tikėta. Tam posūkiui daug reikšmės turėjo ne tik Vokietijos pralaimėjimas, bet ir Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas, kuris tarsi patvirtino Vydūno tikėjimą šviesiu lietuvių tautos likimu. Karo pradžioje jo gerbtoji Vokietija Lietuvai buvo numatysiu kita likimą, apie kurį sužinota gana greitai. Po karo pradėto leisti žurnalas „Darbymetis“ pirmajame numeryje Vokietiją apibūdina ne kaip teisingai reikalaujantį ir doros principais savo politinę bei karinę elgseną grindusi, bet kaip ekspansyvi, materialines vertybes už žmoniškumą labiau garbinusi valstybė, jog „iš to išėjo pagaliau pačios tautos nykimo pradžia“.

1919-aisiais Vydūnas asmeniškai patyrė pirmą vokiečių stipresnį smūgį. Dėl to, kad viename priėmimo Klaipėdoje vertėjavo ir pasveikino atvykusius Antantės atstovus, jam teko stoti prieš Ypatingąjį karo teismą Tiltėje ir buvo nubaustas 300 markių bauda. Į šį teismo sprendimą ji reagavo jautriai. Darbuodamas tautiečių labui, jis neįsijautė tuo daręs bloga vokiečiams.

Tai buvo palyginti švelni pradžia išpuoliui, kuriuos Vydūniui ir jo tėvynainiams teko išgyventi ateinančiamis ir jiems įsitvirtinus valdžioje. Tie išbandymai vertė Vydūną koreguoti kūrybinio ir kultūrinio darbo intencijas. Po karo jis stengėsi parodyti, kokią budgnę sau kasa tie, kurie nori asimiliuoti kitas tautas.

Artėjant 700 metų nuo Vokiečių ordino žygių į baltą žemės sukakčiai, kurią 1930 m. buvo ruošiamasi iškilmingai minėti Tiltėje, Vydūnas taip pat atsiliepė – parašė šiai sukakčiai skirtą istorijos veikalą. Jį rengti teko ypač sunkiomis sąlygomis. Visose valdiškose įstaigose ir vokiškose visuomeninėse organizacijose bei draugijose Vydūnas jau buvo nepageidaujamas. Rašytojas, besiruošiantis rašyti savojo krašto istoriją, ypač skaudžiai išgyveno, kai jam buvo užsitrauktos visų bibliotekų durys. O verkiant reikėjo senųjų kronikų bei kitos istorinės literatūros. Gerai, jog į talką atėjo būsimas žymus vokiečių kalbininkas Viktoras Falkenhahnas (1903–1987), kuris padėjo surinkti reikalingą medžiagą.

„Septyniuose šimtmečiuose“ vokiečių ir lietuvių santykių istoriją Vydūnas aiškina kaip laipsnišką lietuviškos kultūros naikinimą, kuris apogėjų pasiekė susikūrus Vokietijos imperijai. Paskutiniaisiais XIX a. ir XX a. pirmaisiais dešimtmečiais vykusį lietuviškumo persekiojimą Vydūnas vertina kaip ypatingai nusikalstamą, nes tuo metu pavergtoji tauta po ilgo snaudulio pradėjo dvasiškai atbusti, ėmė puoselėti glėžnus savos kultūros daigus, parodė gyvybingumą.

„Septynis šimtmečius“ galima laikyti patriotiniu veikalu ne tik dėl pozūrio ir savo tautą. Ši knyga tokią pat ir atžvilgiu tautos, kurios politikai ją nuvedė į didžiules kančias pasauliui atnešusį nacizmą. Itin svarbi knygos mintis, jog tiek vilhelminė, tiek hitlerinė Vokietijos asimiliacinė tautinių mažumų politika vokiečių tautai ne tik neduosianti nieko gero, bet ir padarysianti jos kultūrai daug žalos. Taip atsitiksianė vien dėl to, kad savo nežmoniškais veiksmais prieš kitataučius vokiečių šovinistai kultūringo pasaulio akyse diskredituosiavo tauta, užtemdyusi didžiulius jos nuopelnus žmonių kultūrai, bet ir dėl to, kad prievarta į savo tautą įliejus daug kitataučių tik sumenkinti joms dvasinį bei kūrybinį potencialą ir nebegalėjanti visu pajėgumu atkilti to uždavinio, kuris jai skirtas istorijos vyksme.

„Septyni šimtmečiai“ – tai skaudus atsakas į Vokietiją beužvaldantią pražūtiną nacionalizmo politiką. Vydūnas parašė ir apie tai, kuo pasibaigė vadovavimasis tokia politika, ką ji davė pačiai vokiečių tautai.

Nukelta | 8 psl.

